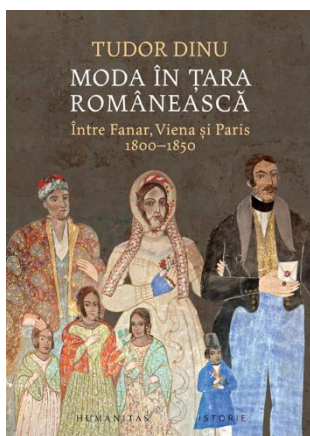

este nevoie de arheologi bine pregătiți ca să facă față cercetărilor preventive în creștere exponențială. Ar trebui finanțate maxim 20 de șantiere-școală, distribuite uniform geografic și cronologic. Apare deci ca o necesitate stringentă ca arheologii să acționeze cu responsabilitate și profesionalism față de vestigii, cercetând moderat, valorificând științific și deschizându-se spre publicul amator de istorie și care înțelege rostul meseriei.

Fábián István*

Tudor Dinu, *Moda în Țara Românească: între Fanar, Viena și Paris (1800-1850)*, București, Editura Humanitas, 2023, 282 p.

DOI: 10.2478/amsh-2023-0009

Publicată în anul 2023 la Editura Humanitas, cartea lui Tudor Dinu, *Moda în Țara Românească: între Fanar, Viena și Paris (1800-1850)* propune o analiză asupra practicilor vestimentare ale societății românești din această primă jumătate a veacului al XIX-lea, perioadă în care ritmurile vieții sub semnul modelelor de factură orientală au fost bulversate de pătrunderea spiritului occidental. Având la bază o laborioasă cercetare de teren, lucrarea are ca și principală sursă de documentare iconografia de epocă, în special, tablourile de șevalet și tablourile votive. Această nouă apariție editorială poate fi considerată drept o continuare firească a volumului publicat în anul 2018, la aceeași editură, *Oamenii epocii fanariote: chipuri din bisericile Țării Românești și Moldovei*, în care Tudor Dinu a adus „la lumină” chipurile epocii fanariote imortalizate în tablourile votive de epocă din bisericile din Țara Românească și Moldova.

Volumul de față debutează cu trei capitole tematice, ce stabilesc un cadru necesar pentru analiza practicilor vestimentare ale epocii. Primul capitol, *Țara Românească în vâltoarea schimbărilor (1800-1848)*, reliefează transformările politice, economice, sociale și culturale sub influența interferențelor modelelor occidentale și orientale. Sunt evidențiate căile prin care spiritul occidental a pătruns în Țara Românească - precum influența ofițerilor ruși și a consulilor străini - dar și modul în care acesta a fost receptat în societatea

---

* Lecturer, PhD., George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureș, istvan.fabian@umfst.ro

românească. Încă din acest prim capitol este subliniată ideea - ilustrată pe tot parcursul lucrării și susținută de analiza documentelor iconografice - că spiritul occidental a pătruns mai ușor în rândul populației feminine, în timp ce bărbații, deși s-au lăsat atrași de modelele occidentale încă din timpul ocupației rusești de la începutul secolului al XIX-lea (1806-1812), au rămas mai mult timp ancorati în tradiție.

Al doilea capitol, *Prefacerile vestimentației claselor superioare văzute prin ochii martorilor de epocă*, ilustrează evoluțiile vestimentare prin prisma relatărilor contemporanilor, în special cele ale călătorilor străini, apelul la acest tip de surse fiind determinat de numărul redus de obiecte vestimentare care au supraviețuit timpului. Tudor Dinu consideră că această realitate nu este deloc surprinzătoare: „Dacă la un moment dat o societate își schimbă complet paradigma vestimentară, așa cum s-a întâmplat în Principatele Române în secolul al XIX-lea, este firesc ca ea să nu conserve articolele de îmbrăcăminte conotate negativ ca aparținând unei epoci revoluate, de înapoiere, așa cum era privit secolul fanariot în perioada formării statului național român” (p. 43). Astfel, în opinia autorului, mai surprinzător este faptul că unele obiecte vestimentare au supraviețuit timpului, acestea făcând, de altfel, subiectul celui de-al treilea capitol, *Veștminte ce au scăpat ca prin minune de vitregia vremurilor*, ce inventariază obiectele vestimentare care s-au păstrat, atât din garderoba masculină cât și din cea feminină, materialele din care acestea erau fabricate, designul lor, dar și instituțiile în patrimoniul cărora acestea se regăsesc astăzi.

Volumul continuă cu o analiză detaliată a vestimentației din Țara Românească, reprezentată în portretele de șevalet și tablourile votive din biserici. Moda portretelor de șevalet, adusă în Țara Românească în contextul ocupațiilor austriece și rusești a fost rapid adoptată de elitele sociale, care aveau deja tradiția de a se immortaliza în arta bisericească. Deși păstrate în număr relativ redus, „în jur de 200” (p. 53), oferind o perspectivă mai mult asupra părții superioare a vestimentației, acestea rămân o sursă valoroasă de informații asupra veștmintelor, moravurilor și mentalităților epocii. Analiza propusă de Tudor Dinu în capitolul dedicat acestora - *Portretele de șevalet cuceresc inima boierimii valahe* - relevă faptul că multe reprezentări masculine din perioada 1830-1840 încă ilustrează veștminte turcești, în timp ce portretele feminine reflectă un interes mai mare al femeilor pentru moda occidentală. Totuși, există și tablouri care arată că multe boieroaice au preferat să rămână fidele stilului din epoca fanariotă, ilustrând faptul că acest stil nu a fost complet abandonat nici de partea feminină a societății.

Partea cea mai substanțială în economia lucrării este dedicată vestimentației reprezentate însă în tablourile votive. Rămânând

atașată de spiritualitatea ortodoxă, elita românească a continuat să susțină construcția de biserici, act care, conform concepției tradițional-ortodoxe, urma să le asigure viața veșnică, lipsită de griji în lumea de apoi (p. 65). Pronaosurile acestor lăcașuri de cult găzduiesc astfel, „o paradă sui-generis a modei începuturilor modernității românești” (p. 75). Analiza asupra celor „aproape 1100 de figuri de adulți și ceva mai mult de 400 de chipuri de copii” conservate în bisericile investigate de autor, debutează cu două capitole axate pe cei care au ales să fie reprezentați în veștminte tradiționale: *Bărbați rămași credincioși portului oriental de odinioară*, respectiv *Doamne și domnițe care nu se pot despărți de vechile veștminte turcești*, fiind descrise în detaliu atât obiectele vestimentare, cât și materialele, decorațiile, accesoriile, bijuteriile preferate în epocă. Un detaliu care se remarcă în aceste reprezentări este modul în care atât bărbații, cât și femeile sunt deseori pictați, ținând în mâini flori proaspăt culese, în special trandafiri, foarte apreciați în cultura otomană. În plus, având în vedere contextul sacru, multe dintre aceste figuri sunt reprezentate ținând în mână „preacinstita cruce a lui Hristos”, simbolizând credința și devoțiunea lor.

În continuarea analizei sale, Tudor Dinu explorează vestimentația de inspirație occidentală prin intermediul a două capitole distincte: *Înveșmântați nemțește...ca la Paris și Femeile valahe, „primele pe drumul civilizației” occidentale*. Interesant este faptul că și în cazul celor care au optat pentru acest tip de îmbrăcăminte, tradiția de a fi reprezentați cu flori în mână persistă. Nu același lucru se poate spune însă despre „preacinstita cruce a lui Hristos”. Dacă în cazul bărbaților, crucea nu mai apare, sugerând o îndepărtare de simbolismul religios tradițional, în cazul portretelor feminine, aceasta este încă prezentă, dar, redusă la un simplu simbol, fiind reprezentată într-o formă modestă: „exemplarele pe care la întâlnim în mâinile dreptcredincioaselor sunt cu totul modeste” (p. 187).

Un capitol aparte (*Domnii Țării Românești între ipostaza de urmași ai împăraților bizantini și cea de ofițeri occidentali*) este dedicat analizei vestimentației domnitorilor, de altfel, unele dintre cele mai reprezentate personaje de epocă. Deși portrete ale domnitorilor au fost identificate în numai 17 dintre cele 179 de biserici cercetate din perioada 1800-1850 (p. 188), acestea oferă o perspectivă valoroasă asupra evoluției stilului vestimentar la cel mai înalt nivel al societății. Ultimele două capitole, *Ținuta militarilor oscilând între veștmintele civile sau ostășești orientale și uniforme de inspirație apuseană și Eleganța ecleziastică pendulând între veștmintele somptuoase ale maimarilor bisericii și straietele umile ale clerului de jos*, reconstituie, după cum sugerează și titlurile, vestimentația militarilor - de la simplii potecași, la vătafi de plai, căpitani, polcovnici - și a clerului de toate

rangurile, așa cum au fost aceste categorii reprezentate pe zidurile bisericilor.

Volumul se remarcă prin descrieri minuțioase ale pieselor vestimentare, modele, materiale, accesorii, bijuterii, însoțite de un număr mare de imagini, multe dintre acestea, fotografiile realizate de autor în cercetarea de teren, imagini care nu doar că sporesc valoarea descrierilor, dar și contribuie la o experiență de lectură mai profundă și mai accesibilă, atât pentru specialiști, cât și pentru publicul larg.

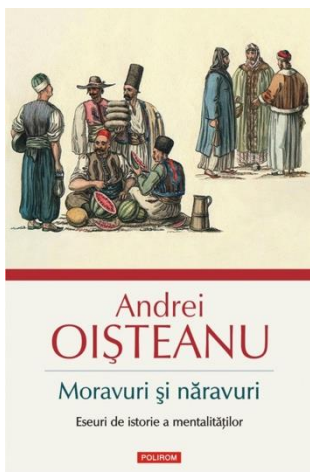
În finalul lucrării autorul a inclus o secțiune esențială pentru înțelegerea și aprecierea surselor primare ale lucrării: o inventariere detaliată a bisericilor din Țara Românească care păstrează tablouri votive din perioada analizată. Această listă include nu doar locațiile bisericilor, dar și anul potențial al realizării tablourilor votive. Interesant este că Tudor Dinu identifică și bisericile în care tablourile au suferit repictări, unele dintre acestea fiind descoperite chiar de el în timpul vizitelor de teren, aspect care subliniază autenticitatea și acuratețea cercetării sale. Pentru a facilita accesul cititorilor la aceste informații, volumul include hărți care permit localizarea rapidă a locașurilor de cult cercetate. În plus, Dinu oferă liste ale muzeelor unde sunt păstrate piese vestimentare și portrete din perioada 1700-1850, precum și o listă a portretelor de șevalet reproduse în lucrare, aceste repertorii oferind cititorilor o imagine completă și exhaustivă a surselor folosite și a eforturilor depuse în cercetarea de teren.

În concluzie, volumul lui Tudor Dinu, *Moda în Țara Românească: între Fanar, Viena și Paris (1850-1850)* reconstituie, prin intermediul vestimentației, imaginea societății românești din Valahia, aflată în prima jumătate a secolului al XIX-lea între Orient și Occident, ilustrând totodată valoarea surselor iconografice în abordarea unei astfel de teme. În același timp, volumul constituie o pledoarie pentru păstrarea și valorificarea acestor surse și a spațiilor care le adăpostesc, bisericile, „care nu sunt numai niște simple lăcașuri de reculegere și închinăciune, ci adevărate muzee de artă, deopotrivă sacră și profană” (p. 241). Astfel, lucrarea lui Dinu nu este doar un studiu despre modă și societate, ci și o contribuție importantă la istoria culturală și conservarea patrimoniului în România, deschizând calea pentru noi perspective în abordarea istoriei sociale.

Maria Tătar-Dan*

---

* Lecturer, PhD., George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureș, maria.tatar-dan@umfst.ro

Andrei Oișteanu, *Moravuri și Năravuri - Eseuri de istorie a mentalităților*, Iași, Editura Polirom, 2021, 401 p.

DOI: 10.2478/amsh-2023-0010

Titlul cărții *Moravuri și Năravuri - Eseuri de istorie a mentalităților*, semnată de Andrei Oișteanu este reprezentativ pentru ceea ce își propune să facă autorul, anume să contureze un portret al societății românești, pornind de la modul de viață, vestimentație, nivelul de educație și interesele românilor. În acest sens, autorul a adunat în carte eseuri pe teme

diverse, a căror cheie de lectură se găsește în formația și preocupările autorului, Andrei Oișteanu fiind etnolog și antropolog, dar și un istoric al religiilor și al mentalităților. Deși lucrarea a apărut în anul 2021, eseurile pe care le reunește au fost scrise de-a lungul unei perioade mai îndelungate de timp, fiind doar revizuite sau adăugite. Unele dintre ele, puține ce-i drept, au fost scrise înainte de 1989, dar nu au fost publicate din cauza cenzurii comuniste, ele văzând lumina tiparului abia după Revoluție. Astfel, se poate spune că lucrarea reprezintă o muncă de trei decenii a autorului. Mai mult decât atât, abordând atât teme de istorie a mentalităților cât și teme de istorie politică sau socială, cartea este un bun indicator al faptului că există un interes crescând asupra unui alt tip de istorie, o istorie care se axează mai mult pe societate și cultură, nu doar pe date și evenimente.

În ceea ce privește structura cărții, aceasta este împărțită în șaisprezece părți, fiecare parte putând fi lecturată individual. Întrucât lucrarea este mai degrabă o culegere de eseuri, capitolele nu sunt caracterizate de continuitate cu excepția capitolelor 12 și 13 (care analizează situația evreilor din Europa și din România), respectiv 14 și 15 (capitole care analizează onoarea masculină și duelul). Oricum, pentru o mai bună înțelegere a cărții, se recomandă citirea acesteia integral, deoarece doar în acest fel se poate crea o imagine de ansamblu asupra gândirii autorului, dar mai important asupra modului în care s-a format societatea românească din prezent, unele zicale, obiceiuri vestimentare sau gusturi muzicale avându-și originea în secolul al XIX-lea sau chiar mai devreme.

Chiar dacă o prezentare exhaustivă a cărții nu reprezintă obiectul unei recenzii, unele aspecte trebuie analizate în detaliu, acestea relevând obiectivele pe care autorul le-a avut în elaborarea lucrării. Astfel, în eseurile de început mentalitatea românească este analizată prin intermediul istoriei vestimentației și ale alimentației. Fiind mult timp sub dominația otomană, este de la sine înțeles faptul